

ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳՈՒՄ ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԿՏԻՎՆԵՐԻ ԿԱՏԱՐԵԼԱԳՈՐԾՄԱՆ ՈՒՂԻՆԵՐԸ ԽՄԻՉՔՆԵՐ ԱՐՏԱԴՐՈՂ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐՈՒՄ

ԽԱՉԱՏՈՒՐ ԲԱԲՈՅԱՆ

Արտադրական կազմակերպություններում կայուն զարգացման աճի տեմպերի ապահովումն ուղղակիորեն կախված է ֆինանսական կառավարման արդյունավետ լուծումներից: Այս առումով կարևոր ուղղություններից են ընթացիկ ակտիվների արդյունավետ վերահսկողությունը և դրանց ֆինանսական կառավարման նոր, որակապես տարբերվող մոտեցումների մշակումն ու կիրառումը: Իրենց ամենօրյա գործունեության ընթացքում առևտրային կազմակերպության ղեկավար անձինք ձգտում են ճիշտ որոշումներ կայացնել գործառնական կառավարման շրջանակներում՝ լուծելով մի շարք հիմնական խնդիրներ, որոնցից առաջնային նշանակություն ունի ռեսուրսների նպատակային և հավասարաչափ օգտագործումը: Շրջանառու միջոցների կարգավորումը բարդ գործընթաց է, ինչը պահանջում է համապատասխան հիմնավորումներ, և անպայման անհրաժեշտ է հաշվի առնել կազմակերպության գործունեության ճյուղի ու տեխնոլոգիական առանձնահատկությունները: Ճգնաժամային իրավիճակներում առևտրային կազմակերպությունների ֆինանսական կայունության առումով խիստ կարևոր է սեփական ընթացիկ ակտիվներով ապահովվածության խնդրի արդյունավետ լուծումը: Այն անմիջականորեն փոխկապակցված է շրջանառու միջոցների պահանջի կարգավորման գործընթացի հետ և տրամաբանական կապի մեջ է ֆինանսավորման աղբյուրների կառուցվածքի հետ: Խմիչքներ արտադրող կազմակերպություններում ընթացիկ ակտիվների արդյունավետ կառավարման համար նոր լուծումներ են անհրաժեշտ դեբիտորական պարտքերի հավաքագրելիության, դրանց վերահսկողության արդյունավետության բարձրացման առումով ևս: Սույն հոդվածի շրջանակներում, կարևորելով ընթացիկ ակտիվների կառավարման դերը՝ ընդհանուր ֆինանսական կառավարման համակարգում, մեր կատարած տեսական և գործնական ուսումնասիրությունների արդյունքում առաջարկել ենք կատարելագործման ուղիներ:

Բանալի բառեր – *շրջանառու միջոցներ, ընթացիկ ակտիվներ, շրջանառելիություն, ուղի, դեբիտորական պարտքեր, գործառնական փուլ, ֆինանսական կառավարում, առևտրային կազմակերպություն, պաշարներ*

ՀՀ-ում խմիչքներ արտադրող կազմակերպություններում կատարելագործման անհրաժեշտ առաջնային խնդիրներից է ընթացիկ ակտիվների ամբողջական ֆինանսական կառավարման համակարգի բարելավումը:

Ֆինանսական կառավարման ամբողջական համակարգում կառավարչական որոշումներ կայացնելու մեխանիզմի կատարելագործման և մասնավորապես դրանք շրջանառու կապիտալի կառավարման ոլորտում կիրառելու համար ներկա փուլում էական նշանակություն ունեն նոր մոտեցումները: Շրջանառու կապիտալի կառավարումը խմիչքներ արտադրող կազմակերպություններում ամենակարևոր խնդիրների շարքում է, ինչի ակնհայտ վկայությունը հայրենական կազմակերպությունների մեծ մասում սեփական ընթացիկ ակտիվների պակասուրդն է: Միաժամանակ, բավարար ուշադրության չեն արժանանում շրջանառու միջոցների վերահսկման գործընթացները կապիտալի ամբողջ շրջապտույտի ընթացքում: Դրա հետևանքով բավականին խորքային խնդիրներ են կուտակվել պաշարների, դեբիտորական պարտքերի կառավարման ուղղությամբ:

Խմիչքներ արտադրող կազմակերպություններում ընթացիկ ակտիվների օգտագործման արդյունավետությունն ընդունված է գնահատել շրջանառելիության ցուցանիշների միջոցով: Մասնագիտական գրականության մեջ չկա միասնական մոտեցում ֆինանսական արդյունքը որոշելու հարցում, որի հիման վրա հաշվարկվում է շրջանառու միջոցների և առավել ամբողջական ընթացիկ ակտիվների շրջանառելիությունը: Առանձին հեղինակներ որպես հիմնական ցուցանիշներ այս գործընթացում առաջարկում են օգտագործել ապրանքային արտադրանքի ծավալը (Ա. Սաֆոնով¹), իրացումից հասույթը (Ն. Պլասկովա², Ն. Իլիշևա³, Ն. Կազակովա⁴), ապրանքների անկանխիկ իրացումը (Տ. Տուրմանիձե⁵), վճարման ենթակա հասույթը (Ն. Լյուբշին⁶), ապրանքային վարկով իրացումը (Վ. Կովալյով⁷), իրացված արտադրանքի ինքնարժեքը (Ս. Գալիցկայա⁸), արտադրական ծախսերը (Ի. Աբդուկարիմովա⁹): Տարբեր բանաձևերով, բայց նույն արդյունքային ցուցանիշ-

¹ Տե՛ս **Сафонов А. А.** Теория экономического анализа: учеб. пособие / А.А. Сафонов. – Владивосток: Изд-во ВГУЭС, 2007. – 164 էջ:

² Տե՛ս **Пласкова Н. С.** Анализ финансовой отчетности: учебник / Н.С. Пласкова. – М.: Эксмо, 2010. – 384 էջ:

³ Տե՛ս **Ильшева Н. Н.** Анализ финансовой отчетности: учебник / Н.Н. Ильшева, С.И. Крылов. М.: Финансы и статистика, 2001. – 480 էջ:

⁴ Տե՛ս **Казакова Н. А.** Экономический анализ в оценке бизнеса и управлении инвестиционной привлекательностью компании: учебное пособие / Н.А. Казакова. – М.: Финансы и статистика, 2009. – 240 էջ:

⁵ Տե՛ս **Турманидзе Т. У.** Финансовый анализ: учебник / Т.У. Турманидзе. – М.: Юнити-Дана, 2013. – 289 էջ:

⁶ Տե՛ս **Любушин Н. П.** Финансовый анализ: учебник / Н.П. Любушин, Н.Э. Бабичева. – 2-е изд., перераб и доп. – М.: Эксмо, 2010. – 336 էջ:

⁷ Տե՛ս **Ковалев В. В.** Введение в финансовый менеджмент / В.В. Ковалев. – М.: Финансы и статистика, 2007. – 768 էջ:

⁸ Տե՛ս **Галицкая С. В.** Финансовый менеджмент. Финансовый анализ. Финансы предприятий: учебное пособие / С.В. Галицкая. – М.: Эксмо, 2008. – 652 էջ:

⁹ Տե՛ս **Абдукаримов И. Т.** Мониторинг и анализ оборотных средств на основе бухгалтерской (финансовой) отчетности коммерческих предприятий / И.Т. Абдукаримов, Л.Г. Абдукаримова // Социально-экономические явления и процессы. – 2013. – № 5 (51), էջ 9–22:

ների կամ դրանց տարբեր վարիացիաների օգտագործմամբ հաշվարկվող շրջանառելիության գործակիցները կարող են միմյանցից էապես տարբերվել, ինչը դժվարացնում է դրանց մեկնաբանումը և նվազեցնում տեղեկատվական նշանակությունը:

Միաժամանակ, շրջանառու միջոցների շրջանառելիության հաշվարկը հաճախ անհրաժեշտ է լինում իրականացնել ֆինանսական տարբեր արդյունքային ցուցանիշներով, օրինակ՝ պաշարների շրջանառելիությունը՝ ըստ իրացված արտադրանքի ինքնարժեքի, դեբիտորական պարտքերի շրջանառելիությունը՝ ըստ իրացումից գուտ հատույթի կամ իրացումից շահույթի և այլն: Սակայն պետք է նշենք, որ շրջանառու միջոցների շրջապտույտի տևողությունն ըստ նմանատիպ հաշվարկների չի համընկնում ընթացիկ ակտիվների առանձին տարրերի շրջապտույտի տևողության հանրագումարին, ինչն էլ անհնար է դարձնում ճշգրիտ վերլուծությունը և տվյալ ցուցանիշների արդյունավետ վերահսկողությունը:

Շրջանառու միջոցների շրջանառելիության հաշվարկը տարեկան և եռամսյակային տվյալներով, ըստ Օ. Ավերինայի¹⁰, գրեթե ոչինչ չի տալիս ֆինանսական վերլուծաբանին ընթացիկ ակտիվների օպերատիվ կառավարման տեսանկյունից: Նման հաշվարկներում ստացված ցուցանիշների նշանակությունը հետ է մնում կազմակերպության ընթացիկ գործունեության վիճակից, ինչն էլ կայացվող որոշումների հիմքում դրանք ներառելը ֆինանսական կառավարման տեսանկյունից դարձնում է ոչ նպատակահարմար: Ընթացիկ ակտիվների շրջանառելիության գործակցի թերությունների և սահմանափակումների մասին իրենց տեսակետներն են արտահայտել Ի. Լարիոնովան¹¹, Լ. Սուխովան¹², Պ. Չորբան¹³:

Խմիչքներ արտադրող հայրենական կազմակերպություններից «Երեվանի շամպայն գինիների գործարան» ԲԲԸ-ի (այսուհետ՝ ԵՇԳԳ) և «Պռոշյանի կոնյակի գործարան» ՍՊԸ-ի (այսուհետ՝ ՊԿԳ) ֆինանսական հաշվետվությունների տվյալների հիման վրա ստորև բերված թիվ 1 և 2 գծապատկերներում ներկայացրել ենք դինամիկ կտրվածքով ընթացիկ ակտիվների շրջանառելիության գործակցի փոփոխման միտումները:

¹⁰ Տե՛ս **Аверина О. И.** Мониторинг как метод экспресс-анализа финансового состояния организаций / О.И. Аверина // Экономический анализ: теория и практика. – 2013. – № 48 (351). – էջ 24–31:

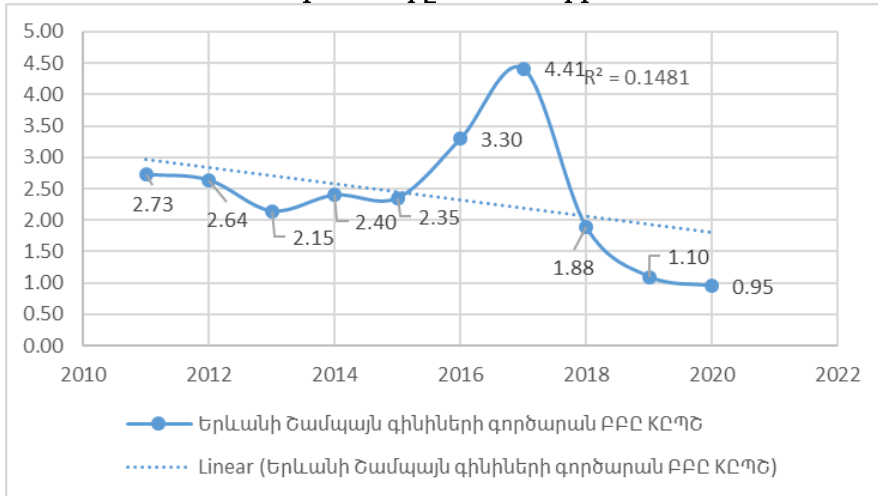
¹¹ Տե՛ս **Ларионова И. А.** Задачи совершенствования методик диагностики и управления оборотными средствами с использованием интегральных показателей и оптимизационных моделей / И.А. Ларионова / Вестник Самарского государственного экономического университета. – 2008. – № 12. – էջ 64–69:

¹² Տե՛ս **Сухова Л. Ф.** Факторы управления оборачиваемостью основного, оборотного и авансированного капиталов предприятия / Л.Ф. Сухова // Финансовая аналитика: проблемы и решения. – 2015. - № 21 (255). – էջ 16-23:

¹³ **Чорба П. М.** К вопросу о трактовке сущности оборотных средств / П.М. Чорба, А.А. Гулько // Финансы. – 2004. – № 7. – էջ 53–55:

Գծապատկեր 1

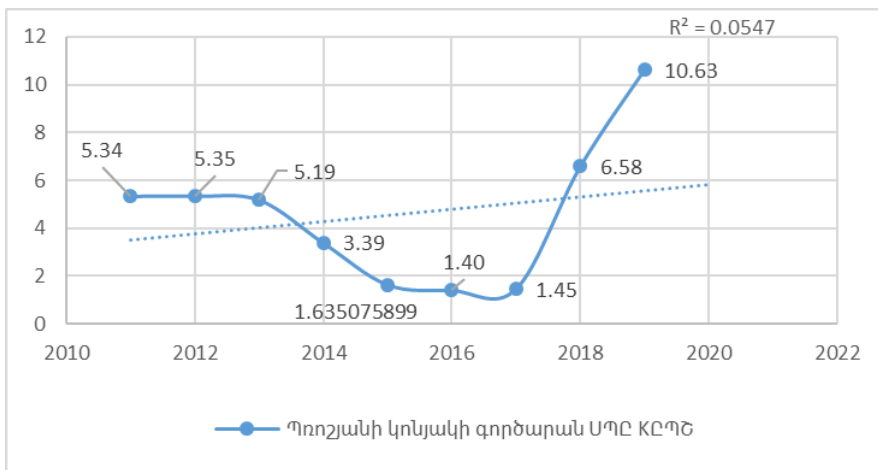
«ԵՇԳԳ»-ում ընթացիկ ակտիվների շրջանառելիության գործակցի փոփոխման միտումները 2011-2020 թթ.

Օգտվելով թիվ 1 գծապատկերից՝ պարզում ենք, որ «ԵՇԳԳ»-ում 2011-2020 թթ. ընթացիկ ակտիվների շրջանառելիության գործակցը առավելագույն արժեք ունեցել է 2017 թ.՝ 4.41, իսկ նվազագույն արժեք՝ 2020 թ.՝ 0.95: Այս ցուցանիշի միջին արժեքը կազմել է 2.99, մաթեմատիկական տրենդի գնահատականից ($R^2=0.1481$) հետևում է, որ ֆինանսական կառավարման որոշումներ կայացնելու առումով օրինաչափ, ընդհանուր բնույթի որոշումների տեսակարար կշիռը ցածր է, ինչից հետևում է, որ կոնկրետ տարվա համար ընթացիկ ակտիվների շրջանառելիության կառավարումն այս կազմակերպությունում պահանջել է անհատական մարտավարական լուծումներ:

Գծապատկեր 2

«ՊԿԳ»-ում ընթացիկ ակտիվների շրջանառելիության գործակցի փոփոխման միտումները 2011-2019 թթ.

Օգտվելով թիվ 2 գծապատկերից՝ պարզում ենք, որ «ՊԿԳ»-ում 2011-2019 թթ. ընթացիկ ակտիվների շրջանառելիության գործակցը առավելագույն արժեք ունեցել է 2019 թ.՝ 10.63, իսկ նվազագույն արժեք՝ 2016 թ.՝ 1.40: Այս ցուցանիշի միջին արժեքը կազմել է 4.55, մաթեմատիկական տրենդի գնահատականից ($R^2=0.0547$) հետևում է, որ այս կազմակերպությունում, ինչպես «ԵՇԳԳ»-ում, ֆինանսական կառավարման որոշումներ կայացնելու առումով օրինաչափ, ընդհանուր բնույթի որոշումների տեսակարար կշիռը ցածր է, ինչից հետևում է, որ կոնկրետ տարվա համար ընթացիկ ակտիվների շրջանառելիության կառավարումն այս կազմակերպությունում պահանջել է կիրառված անհատական մարտավարական լուծումներ:

Ֆինանսական կառավարման համակարգի կատարելագործումն անմիջականորեն նպաստում է ընթացիկ ակտիվների կառավարման գործընթացի արդյունավետության բարձրացմանը:

Արտադրական կազմակերպություններում ընթացիկ ակտիվների բաղադրիչներից պաշարների կառավարումը մեծամասամբ հիմնվում է պատվերի օպտիմալ չափաքանակի որոշման Ուիլսոնի մոդելի¹⁴ վրա: Այն հնարավորություն է ընձեռում որոշելու պարբերական մատակարարումների օպտիմալ չափաքանակը և դրան համապատասխան երկու հաջորդական մատակարարումների միջև օպտիմալ ժամանակահատվածը:

Մասնագիտական գրականության ուսումնասիրությունը հնարավորություն է տալիս բացահայտելու պաշարների կառավարման տեսության զարգացման մի շարք մոտեցումներ, որոնցում կիրառվող մոդելներում հաշվի են առնվում տարբեր գործոններ՝ տարբեր տեսակի զեղչերը (Վ. Վարֆոլոմեև¹⁵, Վ. Լուկինսկի¹⁶), փողի ժամանակային արժեքը (Վ. Գերամի¹⁷), պահանջարկի փոփոխությունը (Ս. Դանիլովա¹⁸), պահանջարկի անորոշությունը և դրա պատահական տատանումները (Օ. Կոսորուկով¹⁹, Ա. Մանդել²⁰), պաշարներում ավանսավորված կա-

¹⁴ St u **Стерлигова А. Н.** Оптимальный размер заказа, или Загадочная формула Вильсона // Логистик & система. - 2005 № 2. էջ 64-69:

¹⁵ St u **Варфоломеев В. П.** Оценка эффективности управления товарными запасами в конкурентной среде постиндустриальной экономики / В.П. Варфоломеев, С.В. Умрихина // Экономический анализ: теория и практика. – 2011. – № 26 (233). էջ 33–39:

¹⁶ St u **Лукинский В.** Многономенклатурная модель оптимального размера заказа со скидками (часть I) / В. Лукинский, Н. Воробьева // Логистика. – 2015. – № 4 (101). էջ 54–59:

¹⁷ St u **Герامي В.** Поставки несколькими транспортными средствами при управлении запасами / В. Герами, И. Шидловский // РИСК: ресурсы, информация, снабжение, конкуренция. – 2014. – № 3. էջ 66–71:

¹⁸ St u **Данилова С. Ю.** Оптимизация уровня запасов производства с целью повышения конкурентоспособности предприятия с непрерывным циклом производства / С. Ю. Данилова, Е.В. Пуденков // Вестник Волжского университета им. В.Н. Татищева. – 2013. – № 2. էջ 53–62:

¹⁹ St u **Косоруков О. А.** Модель минимизации издержек в системах управления запасами с учетом неопределенности спроса / О.А. Косоруков, О.А. Свиридова // Логистика и управление цепями поставок. – 2009. – № 34. էջ 52–58:

²⁰ St u **Мандель А. С.** Управление многономенклатурными запасами в условиях неопределенности и нестационарности. Ч.II. Создание страховых запасов / А.С. Мандель //

պիտալի կորստի մեծությունը (Ի. Կոչետկով²¹), ռիսկերը (Գ. Բրոդեցկի²²), սահմանափակումների համալիրը (Վ. Սմագին²³):

Սույն հոդվածի շրջանակներում մեր ուսումնասիրած խմիչք արտադրող կազմակերպություններում ընթացիկ ակտիվների մաս կազմող հիմնական հաշվեկշռային հոդվածների գծով կառուցվածքային վերլուծություն իրականացնելու համար օգտվենք թիվ 1 և 2 աղյուսակներից:

Աղյուսակ 1

«ԵՇԳԳ»-ում ընթացիկ ակտիվների կառուցվածքը

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Պաշարներ	82.93	65.60	63.67	73.13	68.79	72.69	64.04	63.48	70.03	70.93
Առևտրային և այլ դեբիտորական պարտքեր	15.46	33.39	34.31	26.47	30.36	25.49	34.63	36.31	25.07	26.32
Շահութահարկի կանխավճար	0.00	0.00	0.03	0.00	0.57	0.48	0.00	0.00	2.06	0.05
Մնացորդներ դրամարկղում և բանկերում	1.61	1.01	1.98	0.40	0.28	1.35	1.33	0.21	2.84	2.70
Ընդամենը ընթացիկ ակտիվներ	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Աղյուսակ 2

«ՊԿԳ»-ում ընթացիկ ակտիվների կառուցվածքը

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Պաշարներ	71.4	61.7	54.6	56.4	41.4	62.8	63.9	62.0	60.7	52.1
Առևտրային և այլ դեբիտորական պարտքեր	21.9	31.3	35.8	34.5	57.1	31.9	31.0	35.5	35.8	44.7
Ընթացիկ կանխավճարներ	5.3	3.0	3.8	2.2	0.0	2.6	3.2	2.2	2.9	1.9
Հաշվանցման ենթակա ԱԱՀ	0.0	0.0	0.6	1.0	0.0	1.0	0.5	0.1	0.1	0.1
Շահութարկի կանխավճար	0.0	0.0	0.0	0.3	0.0	0.1	0.4	0.0	0.0	0.0
Մնացորդներ դրամարկղում և բանկերում	0.8	3.0	5.1	4.5	1.5	1.4	0.1	0.2	0.5	1.1
Այլ ընթացիկ ակտիվներ	0.5	0.5	0.6	0.9	0.0	1.0	0.5	0.1	0.1	0.1
Ընդամենը ընթացիկ ակտիվներ	100	100	100	100	100.0	100.0	100	100	100	100

Թիվ 1 և 2 աղյուսակներում բերված տվյալների վերլուծությունը ցույց է տալիս, որ «ԵՇԳԳ»-ում և «ՊԿԳ»-ում ընթացիկ ակտիվների մեջ նշանակալի է պաշարների տեսակարար կշիռը: Մասնավորապես, 2010-2020 թթ. պաշարները կազմել են ըստ միջին ցուցանիշի 70,89 %՝ առավելագույն արժեք ընդունելով 2020 թ.՝ 84,48 %: «ՊԿԳ»-ում 2010-

Проблемы управления. – 2012. – № 1. էջ 42–46:

²¹ Տե՛ս **Կочетков И. И.** Влияние размера заказа на выбор транспортного средства / И.И. Кочетков, Г.М. Грейз // Современное бизнес-пространство: актуальные проблемы и перспективы. – 2014. – № 2. էջ 94–97:

²² Տե՛ս **Бродецкий Г. Л.** Возможности повышения качества решений при оптимизации закупок по многим критериям / Г.Л. Бродецкий, О.А. Мазунина, А.В. Гловюк // Логистика сегодня. – 2015. – № 4. էջ 204–227:

²³ Տե՛ս **Смагин В. И.** Управление запасами по двум критериям с учетом ограничений / В.И. Смагин, С.В. Смагин // Вестник Томского государственного университета. - 2006. – № 290. էջ 244–246:

2019 թթ. պաշարները կազմել են ըստ միջին ցուցանիշի 58.7 %՝ առավելագույն արժեք ընդունելով 2010 թ.՝ 71.4 %:

Ընթացիկ ակտիվների կազմում տեսակարար կշռով երկրորդը երկու կազմակերպություններում էլ առևտրային և այլ դեբիտորական պարտքեր բաղադրիչն է: Այն «ԵՇԳԳ»-ում կազմել է ըստ միջին ցուցանիշի 27,55 %՝ առավելագույն արժեք ընդունելով 2016 թ. 36,31 %: «ՊԿԳ»-ում առևտրային և այլ դեբիտորական պարտքեր բաղադրիչը կազմել է ըստ միջին ցուցանիշի 35,9 %՝ առավելագույն արժեք ընդունելով 2014 թ. 57,1 %:

Դրամական միջոցներ (մնացորդներ դրամարկղում և բանկերում) բաղադրիչի գծով «ԵՇԳԳ»-ում միջին ցուցանիշը եղել է 1,27 %՝ առավելագույն արժեք ընդունելով 2012 թ. 1.98 %: «ՊԿԳ»-ում դրամական միջոցներ (մնացորդներ դրամարկղում և բանկերում) բաղադրիչի գծով միջին ցուցանիշը եղել է 1,8 %՝ առավելագույն արժեք ընդունելով 2012 թ. 5,1 %:

Հարկ է նկատել, որ, ի տարբերություն «ԵՇԳԳ»-ի, «ՊԿԳ»-ում ընթացիկ ակտիվների կառուցվածքում ներառվել են նաև ընթացիկ կանխավճարներ, հաշվանցման ենթակա ԱԱՀ, շահութահարկի կանխավճար և այլ ընթացիկ ակտիվներ բաղադրիչները ևս:

Կատարված վերլուծությունից հետևում է, որ ուսումնասիրված երկու կազմակերպություններում էլ ընթացիկ ակտիվների կառավարման արդյունավետության բարելավման գործում խիստ էական նշանակություն ունեն պաշարների ու առևտրային և այլ դեբիտորական պարտքերի շրջանառելիության կարգավորման գործընթացները:

Ուստի կարևորում ենք նաև ընթացիկ ակտիվների մաս կազմող էական հաշվեկշռային հոդվածների շրջանառելիության վերլուծությունը՝ օգտվելով թիվ 3 և 4 աղյուսակների տվյալներից:

Աղյուսակ 3

«ԵՇԳԳ»-ում ընթացիկ ակտիվների մաս կազմող էական հաշվեկշռային հոդվածների շրջանառելիության վերլուծությունը

Ցուցանիշներ	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	Մաթ. սրենդը
Իրացումից գուտ հասույթ/պաշարներ	1.22	1.40	1.26	1.24	1.18	0.96	1.31	1.47	0.80	0.72	0.481
Պաշարների շրջապտույտը օրերով	300.4	260.6	290.5	295.0	309.6	381.5	278.6	247.7	456.0	505.7	0.473
Իրացումից գուտ հասույթ/առևտրային և այլ դեբիտորական պարտքեր	6.52	2.75	2.33	3.42	2.67	2.73	2.42	2.58	2.24	1.94	0.415
Առևտրային և այլ դեբիտորական պարտքերի շրջապտույտը օրերով	56.00	132.66	156.52	106.77	136.63	133.77	150.66	141.68	163.25	187.66	0.568
Իրացումից գուտ դրամական միջոցներ (մնացորդներ դրամարկղում և բանկերում)	62.63	91.19	40.42	226.32	286.05	51.67	63.09	445.69	19.74	18.98	0.002
Դրամական միջոցների շրջապտույտը օրերով	5.83	4.00	9.03	1.61	1.28	7.06	5.79	0.82	18.49	19.23	0.131

«ՊԿԳ»-ում ընթացիկ ակտիվների մաս կազմող էական հաշվեկշռային հոդվածների շրջանառելիության վերլուծությունը

Ցուցանիշներ	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	Մաթ. տրենդը
Իրացումից գուտ հասույթ/ պաշարներ	1.33	2.27	1.97	1.53	0.86	0.84	0.86	1.30	1.41	1.83	0.066
Պաշարների շրջապտույտը օրերով	274.9	160.8	184.8	238.7	425.8	432.9	426.2	280.9	259.1	199.7	0.035
Իրացումից գուտ հասույթ/ առևտրային և այլ դեբիտորական պարտքեր	4.33	4.47	3.01	2.43	0.62	1.66	1.71	2.27	2.38	2.13	0.037
Առևտրային և այլ դեբիտորական պարտքերի շրջապտույտը օրերով	84.24	81.61	121.15	150.29	587.99	219.42	213.45	160.65	153.05	171.37	0.027
Իրացումից գուտ դրամական միջոցներ (մնացորդներ դրամարկղում և բանկերում)	114.78	45.91	20.55	18.96	24.15	32.48	836.56	341.16	156.46	83.95	0.108
Դրամական միջոցների շրջապտույտը օրերով	3.18	7.95	17.76	19.25	15.11	11.24	0.44	1.07	2.33	4.35	0.198

Թիվ 3 և 4 աղյուսակներում բերված տվյալների վերլուծությունը ցույց է տալիս, որ «ԵՇԳԳ»-ում պաշարների շրջապտույտը օրերով ըստ միջին ցուցանիշի կազմել է 385 օր՝ նվազագույնը լինելով 2017 թ.՝ 247 օր, իսկ «ՊԿԳ»-ում պաշարների շրջապտույտը օրերով ըստ միջին ցուցանիշի կազմել է 288 օր՝ նվազագույնը 2011 թ.՝ 161 օր: Այստեղ հարկ է նշել, որ եթե այլ ոլորտներում պաշարների շրջանառելիության արագացումը և այդ ուղղությամբ կարգավորման խնդիրները ընթացիկ ֆինանսական պահանջի կարգավորման առումով խիստ կարևոր նշանակություն ունեն, ապա նույնը չենք կարող ասել գինու և կոնյակի արտադրությամբ զբաղվող կազմակերպությունների առնչությամբ: Այս դեպքում հնեցումը պահանջում է որոշակի ժամկետ, ինչը օբյեկտիվորեն երկարաձգում է պաշարների շրջապտույտը: Այս տեսանկյունից հնեցման գործընթացին առավել մեծ ուշադրություն է դարձրել «ԵՇԳԳ»-ն:

Առևտրային և այլ դեբիտորական պարտքերի շրջապտույտը օրերով ըստ միջին ցուցանիշի «ԵՇԳԳ»-ում կազմել է 139 օր՝ առավելագույնը լինելով 2017 թ.՝ 188 օր, իսկ «ՊԿԳ»-ում ըստ միջին ցուցանիշի կազմել է 194 օր՝ առավելագույնը լինելով 2014 թ.՝ 588 օր: Առևտրային և այլ դեբիտորական պարտքեր բաղադրիչի գծով համեմատական վերլուծության արդյունքներով նախընտրելի է «ԵՇԳԳ»-ն, իսկ «ՊԿԳ»-ն կարիք ունի վերանայելու առևտրային և այլ դեբիտորական պարտքերի վերահսկողության ռազմավարությունը:

Դրամական միջոցների (մնացորդներ դրամարկղում և բանկերում) շրջապտույտը օրերով ըստ միջին ցուցանիշի «ԵՇԳԳ»-ում կազմել է 7 օր՝ առավելագույնը լինելով 2019 թ.՝ 19 օր, իսկ «ՊԿԳ»-ում ըստ միջին ցուցանիշի կազմել է 8 օր՝ առավելագույնը լինելով 2013 թ.՝ 19 օր:

Այս բաղադրիչի գծով պատկերը ֆինանսական կառավարման տեսանկյունից գրեթե նույնն է:

Վերոնշյալի համատեքստում կարող ենք եզրակացնել, որ «ԵՇԳԳ»-ում և «ՊԿԳ»-ում ընթացիկ ակտիվների մաս կազմող էական հաշվեկշռային հոդվածներից պաշարների, առևտրային և այլ դեբիտորական պարտքերի և դրամական միջոցների (մնացորդներ դրամարկղում և բանկերում) բաղադրիչների շրջանառելիությանը վերաբերող մարտավարական լուծումներն առավել արդյունավետ են եղել մաթեմատիկական տրենդի գնահատականներով «ԵՇԳԳ»-ում: Այս առումով «ՊԿԳ»-ում բացահայտում ենք ընթացիկ ակտիվների ռազմավարական կառավարման տեսանկյունից շրջանառելիության ամբողջական կարգավորման խնդիր: Մասնավորապես, պաշարներ բաղադրիչի գծով երկու կազմակերպություններում էլ, պայմանավորված գործառնական պարբերաշրջանի առանձնահատկություններով, խիստ տատանվել է շրջապտույտի տևողությունը: Միաժամանակ, ընթացիկ ակտիվների ձևավորման քաղաքականության տեսակի ընտրությունը կախված է կազմակերպության ֆինանսական քաղաքականության ուղղվածությունից և եկամտաբերություն - ռիսկ փոխհարաբերակցությունից: Ներկայումս արտադրական կազմակերպությունների ընթացիկ ակտիվների կառավարումը բնութագրվում է դրանց արժեքի և ֆինանսավորման երկարաժամկետ ու կարճաժամկետ աղբյուրների հարաբերակցությամբ՝ առաջնային նպատակ համարելով շահութաբերության պահանջվող մակարդակի ապահովումը, կազմակերպության ֆինանսական կայունության, իրացվելիության և բնականոն վճարունակության անհրաժեշտ պայմանների ձևավորումը:

Հիմք ընդունելով կատարված վերլուծության արդյունքները ուսումնասիրված խմիչքներ արտադրող կազմակերպություններում՝ ընթացիկ ակտիվների ինչպես ամբողջական կառավարման, այնպես էլ դրա մաս կազմող հիմնական, էական հաշվեկշռային հոդվածների արդյունավետ վերահսկողության նպատակով նախընտրելի ենք համարել «ԵՇԳԳ»-ում կիրառված քաղաքականությունը, իսկ ընթացիկ ակտիվների կառավարման քաղաքականության, բովանդակության բարելավման առումով անհրաժեշտ է.

- Երկու կազմակերպություններում էլ նորմավորման ժամանակակից մեթոդների կիրառմամբ հնարավորինս ճշգրիտ որոշել նյութական ռեսուրսների պահանջը՝ ավելորդ ծախսերից խուսափելու համար, նվազեցնել պաշարներ ձեռք բերելու և պահպանելու ծախսերը:

- Հումքի, նյութերի ապագա մատակարարումների համար կիրառել կանխավճարային մեխանիզմը՝ ապահովելով գնումների կայունություն:

- Օպտիմալացնել ընթացիկ ակտիվների առանձին բաղադրիչների հարաբերակցությունը, փոփոխուն մասի, մասնավորապես առևտ-

րային և այլ դեբիտորական պարտքեր բաղադրիչի գծով արագացնել շրջանառելիությունը, կրճատել շրջապտույտի տևողությունը, որը դրական ազդեցություն կգործի ընդհանուր ֆինանսական վիճակի վրա: Երկու կազմակերպություններն էլ ունեն դեբիտորական պարտքերի կառավարման արդյունավետության բարելավման և դրանց ուղղությամբ կայացվող որոշումների ներդաշնակեցման խնդիրներ:

- Բարձրացնել դրամական միջոցների հոսքերի կառավարման արդյունավետությունը, մասնավորապես՝ վճարունակության ներքին վերահսկողության շրջանակներում հստակեցնել օրական կտրվածքով դրամական միջոցների ծախսերը, հիմնվելով դրամական հոսքերի վերահսկման գործընթացում մշակված մոդելների վրա՝ օպտիմալացնել դրամական միջոցների մնացորդը՝ ազատվող միջոցները ուղղելով կարճաժամկետ ներդրումներին:

Այսպիսով, ֆինանսական կառավարման համակարգի կատարելագործումն այլ հիմնական խնդիրների լուծման հետ ուղղակիորեն կախված է ընթացիկ ակտիվների կառավարման գործընթացի արդյունավետությունից, ներկայումս կիրառվող նոր լուծումներից, որոնք խիստ կախվածության մեջ են կոնկրետ ուսումնասիրվող կազմակերպության ճյուղային պատկանելությունից և տեխնոլոգիական առանձնահատկություններից:

ХАЧАТУР БАБОЯН – Пути совершенствования текущих активов в системе финансового управления компаний-производителей напитков. – Обеспечение устойчивых темпов роста в производственных организациях непосредственно зависит от эффективных решений финансового менеджмента. Одним из важных направлений в этом отношении является эффективный контроль над текущими активами, а также разработка и применение новых и качественно иных подходов к финансовому управлению ими. В ходе повседневной деятельности управленческий персонал коммерческой организации вынужден принимать правильные решения в рамках оперативного управления, решая ряд ключевых вопросов, наиболее важным из которых является целевое и равномерное использование ресурсов. Регулирование спроса на оборотный капитал - сложный процесс, требующий соответствующих рассуждений, а также необходимо учитывать отрасль деятельности организации и технологические особенности. С точки зрения финансовой устойчивости коммерческих организаций в кризисных ситуациях, очень важное значение имеет эффективное решение проблемы обеспечения собственными текущими активами. Это непосредственно взаимосвязано с процессом регулирования потребности в оборотном капитале и находится в логической связи со структурой источников финансирования. Для эффективного управления текущими активами в компаниях по производству напитков необходимы новые решения по взысканию дебиторской задолженности, а также повышению эффективности контроля над ней. В рамках данной статьи, подчеркивая роль управления текущими активами в общей системе финансового менеджмента, в результате проведенных нами теоретических и практических исследований, были выдвинуты пути совершенствования.

Ключевые слова: оборотный капитал, текущие активы, оборот, путь, дебиторская задолженность, оперативная фаза, финансовый менеджмент, коммерческая организация, запасы

КНАЧАТУР БАБОЯН – *Ways of Improving Current Assets in the System of Financial Management in Companies Producing Beverage.* – The ensuring of sustainable growth rates in manufacturing companies is directly dependent on the effective financial management solutions. One of the important directions in this regard is the effective control of current assets and the development and application of new and qualitatively different approaches to financial management thereof. In the course of their day-to-day activity, the management staff of a commercial organization is forced to make right decisions within the scope of operational management, by addressing a number of key issues, the most important of which is the targeted and equitable use of resources. The regulation of the demand for working capital is a complex process, which requires appropriate reasonings. Besides, it is necessary to take into account the peculiarities of the sector of activity and the technological peculiarities of the organization. The effective solution to the problem of securing own current assets is very important in terms of financial stability of commercial organizations in crisis situations. This is directly related to the process of management of working capital requirements and is logically linked to the structure of financing sources. For the efficient management of current assets in beverage producing companies, new solutions are needed in terms of collection of accounts receivable and increase in the efficiency of control over them. In this article, by emphasizing the role of management of current assets in the overall financial management system, we have put forward ways for improvement on the basis of theoretical and practical studies made by us.

Key words: *working capital, current assets, turnover, route, receivables, operating phase, financial management, commercial organization, inventory*